

Eugenijus Žvykas

Medicinos studentas, 24 m.

06.02 Avalynės žygiui paieškos

Po ilgos pertraukos grįžau į gimtąjį Panevėžį. Mylių šitą miestą, nes jis toks mažas, kompaktiškas ir dažniausiai kelia vien gražius prisiminimus apie daugelį gyvenimo pirmų kartų (taip, aš kalbu apie pirmą klasę, pirmą treniruotę, pirmą išitraukimą į savanorišką veiklą ir t.t.). Taip pat Panevėžys man asocijuojasi su atsipalaidavimu, susitikimais su senai matytais draugais, tradiciniu J. Miltonio dramos teatro aplankymu.

Bet šį savaitgalį buvau suplanavęs ieškoti batų žygiui. Žygiuoti pačiam teko nemažai, bet vis rinkdavausi vienos dienos maršrutus, žinoma, išsiruošdavau tik geru oru, todėl visada pakakdavo paprastų sportbačių, juk net bandomajame žygyje ėjau su krepšinio kedais. Bet supratau, kad dvi dienos – tai maksimalus laikas, kiek įmanoma keliauti be tam skirtos avalynės. Išklausinėjau visus daugiau žygiuojančius draugus, perskaičiau kiek pajėgiau daugiau straipsnių šia tema, apėjau turbūt visas parduotuves, kur būtų tokių batų (beje suvokiau, kad parduotuvėje „Žygio batai“ nėra batų žygiui). Ilgai kelionei, kurioje nei oro, nei kelio sąlygos nėra žinomos, reikia batų aukštu, tvirtu aulu, saugančiu nuo kojos kryptelėjimo, storu padu (kaip supratau, didžioji dalis profesionalių žygio batų gamintojų naudoja tuos pačius „Vibram“ padus, tad mažiau išmanančiam apie avalynę toks užrašas ant pado turėtų būti užuomina apie neblogą batų kokybę), žinoma, medžiaga turėtų būti neperšlampanti, tačiau leidžianti pėdai kvėpuoti. Kad ir kokie geri batai bebūtų, juos reiktų panešioti dar prieš didesnes keliones (kai kuriuose forumuose rašė net apie juokingai skambantį „500 km batų pravaikščiojimą“), todėl ir norėjau juos įsigyti kuo anksčiau.

Tą patį vakarą susitikome su broliu, kuriam per paskutinį susitikimą dar tik pasakojau, kad žadu pildyti anketą projektui „Misija Sibiras“, ir kaip stipriai noriu patekti bent į bandomąjį žygį. O šįkart, jau paaiškėjus rezultatams, kalbantis paaiškėjo, kad brolis pernykštei kelionei po Džordanijos kalnus įsigijo dydžiu per didelius batus, o jo koja būtent dydžiu yra mažesnė nei mano. Tad brolio dėka, netikėtai paprastai ir greitai, vienas iš savaitgalio tikslų pasiektas – batus jau turiu, praktiškai jau pasiruošęs ekspedicijai (gal kiek ir per drąsiai čia).

Vakarą skyriau geriausiajam šių metų lietuviškam filmui „Miegančių drugelių tvirtovė“. Visa laimė, kad Panevėžyje dar turime senutėlį kino centrą „Garsas“, kuriame rodo senus, kituose kino teatruose neberodomus, tačiau kažkuo išskirtinius filmus. Priešingu atveju šį kūrinių būčiau pražiopsojęs. Nors neskaiciau Jurgos Ivanauskaitės knygos, pagal kurią pastatytas šis filmas, nors kelių detalių filme nesupratau, bet tiek filmo istorija, tiek gražūs Lietuvos vaizdai labai sudomino ir tikrai privertė apie daug ką susimąstyti. Rekomenduoju pasimėgauti šiuo lietuvišku kūriniu.

07.18 Kaip sutalpinti visą kambarį į vieną kurpinę...

Pirmą kartą kelionei daiktus deduosi ne paskutinę naktį, juk šįkart, jeigu kažką pamiršiu, nenubėgsiu į artimiausią parduotuvę už kampo, arba sunegalavus, greitosios išsikviesti negalėsiu. Tvarkingai, žiūrėdamas į būtinų daiktų sąrašą, išsidėlioju visus reikalingus daiktus kambaryje ant grindų, iš karto pamatęs, ko galima atsisakyti, tuos daiktus išnešu iš kambario, tačiau net atmetus nebūtinus rūbus, vis tiek kambaryje beveik nebuvo laisvos vietos. Viską lankstantis neatrodė, kad bus įmanoma supakuoti į 65 litrų kuprinę, tačiau rūbus lankstant su lygintuvu, vis tik daiktai sutilpo, kuprinė užsisėgė. Neramino tik tai, kad buvome perspėti, kad pasiliktume kuprinėse vietos palapinėms, vaistinėlei, kryžiaus dalims. Dar laiko liko, tad palieku atsegtą kuprinę ir dvi dienas galvosiu, ko dar galėčiau neimti.

07.19. Nerimo diena

Nors esu ramus žmogus, retai panikuoju, tačiau ekspedicijos išvakarėse ir visą dieną jaučiuosi tikrai keistai. Draugė atkreipė dėmesį, kad esu susimąstęs ir labai tylus. Pats turbūt daugiau mažiau ne apie fizinius ar oro sąlygų sukeltus sunkumus, laukiančius ekspedicijoje, bet apie pareigas ir atsakomybę. Juk keliausime su Lietuvos vėliava, vietiniams kiekvienas mūsų veiksmas reprezentuos Lietuvą, o ne mūsų individualų elgesį. Žinau, kad daug žmonių projektu domisi, seka kiekvieną mūsų žingsnį. Tad mintis koncentruoju į artimiausių dienų prasmę ne man, o tiems, kuriems patirtį teks perduoti. Juk viskas, ką ten pamatysiu ir patirsiu, turės likti ne mano atmintyje, o taip pat gyvai perpasakota visiems Lietuvoje sutiktiems žmonėms.

Kuprinė jau beveik pilnai sukrauta, tad belieka tikėtis, kad užmigsiu lengvai. Beprotiškai laikiu ekspedicijos pradžios.

07.20 Kelionės pradžia

Kėliausi anksti. Juk aš dar Panevėžyje, o reikia spėti pasilepinti paskutiniu šiltu dušu, gerai pasimaitinti, nusipirkti paskutinius užmirštus daiktus, simbolinių lauktuvių Rusijoje gyvenantiems lietuviams. Viską spėju. Į Vilnių, kaip ir sutarta, atvykstame 13.30 val. į LiJOT būstinę. Čia pirmiausiai pamatome, kad visi prisidėjome krūvas nereikalingų daiktų, tad po nemažą maišą iškrauname ir visa tai pakeičiame bendromis palapinėmis, kryžiaus dalimis, vaistinėle. Išklausę paskutinius sudrausminimus, moralus, pradžinimus ir instrukcijas, pajudėjome link traukinių stoties. Išgirdome labai idomią ankstesnės ekspedicijos dalyvio Svaro mintį: „Tai lengviau, nei galvoji, bet svarbiau, nei tikiesi“. Tikriausiai frazės taiklumą suprasime tik po ekspedicijos, nes vien laikant sunkią kuprinę ant pečių, tai jau atrodo nelengva. Lietus pliaupė taip, kad permirkome tik išėję į lauką. Įdėmiai žvilgsniais palydėjo praeiviai būrį „Misija Sibiras‘12“ marškinėliais apsirengusių, permirkusių jaunuolių, su didžiulėmis kuprinėmis. Priėję stotį visi akimirkai stabtelėjome, lyg susitarę atsikvėpėme ir žengėme į daugeliui nepažįstamą aplinką. Permirkusius, kiek pasimetusius, bet labai laimingus mus fotografavo iš visų pusių, turbūt kiekvienam teko duoti bent po vieną interviu. Vėliau supratome, kad gavome bene dažniausią, bet ir sunkiausiai atsakomą klausimą „kodėl čia dalyvauji, ką tau tai reiškia?“. Po to visi juokavome, kad atsakinėjant į tokį klausimą keliais sakiniais nenusišnekėti neįmanoma, deja... ir jautėmės skambiomis frazėmis nepasakę nieko.

Dar paskutinį kartą apsikabinome artimus išlydinčiuosius. Ypač maloniai nuteikė buvusių ekspedicijų ir bandomojo žygio dalyvių linkėjimai. Po spaudos konferencijos liko laiko tik bendrai nuotraukai ir jau skubėdami lipome į traukinį. O būtent dabar atrodo tiek daug norėjosi pasakyti artimiesiems.

Kuriozai prasidėjo pirmąją kelionės sekundę. Nespėję atsimojuoti pro langą, suvokėme, kad mūsų vietos dubliuojasi su jau sėdinčių keleivių. Tik po kiek laiko šurmulio supratome, kad mūsų rankose atgaliniai bilietai. Netrukus nusiramino, susėdome, atsikvėpėme.

Labai taikliai paklausė Kamilė: „Ar supranti, kad jau kelio atgal nebėra, jau įlipome?“. Tiesa... Traukinyje laukė ilgos pokalbių, žaidimų valandos, skani traukinio vakarienė, sumestiniai naktiečiai. Miegoti ėjome tik suvokę, kad suksime laikrodžius ir naktis valanda sutrumpės.

07.21 Maskva – oro uostas

Ryte, išlipus iš traukinio, mus pasitiko Lietuvos ambasados Maskvoje mikroautobusai. Aš su Kamile į didesnį netilpome, todėl dar apie 20 min palaukę prie stoties, pajudėjome mažesniuoju mikroautobusu. Teko prisiminti mokykloje išmokus rusų kalbos pagrindus, atsakinėjant į vairuotojo klausimus. Jau kelionė iki ambasados pasirodė ekstremali – Maskvos gatvėmis lėkėme graičiau nei 100 km/h, bet vis tiek nebuvo kelyje greičiausi. Kiek spėjome, pro langą pasigėrėjome Maskvos pastatų didybe. Atvykę į ambasadą, radome visus jau pusryčiaujančius. Pasimaitinę, nulėkėme į dušą – galbūt tai paskutinis dušas per dvi savaites. Vėl susirinkę, įgaliotajam ambasadoriui greitai sumontavę parodėme kryžių, šiltai pabendrauome, nusifotografavome. Turėjome kelias valandas pasižvalgyti po Maskvą, tad tik nubėgome iki Raudonosios aikštės, ir greitai turėjome grįžti. Iš ambasados pajudėjome į oro uostą, dar kartą pamatėme, kokie didingi Rusijos gyvenamųjų rajonų pastatai. Kol oro uoste laukėme antro ekipažo, sprendėme, kaip transportuoti kryžių.

Laimei, darbuotojai leido registruoti visą bagažą kaip suminį svorį grupei, tad nebereikės bandyti išsidalinti palapinių ir kryžiaus dalių per kuprines taip, kad kiekviena būtų lengvesnė nei 20 kg. Siekiant apsaugoti kryžių nuo apdaužymo, aš ir Mantas paaukojome savo kilimėlius kryžiaus įpakavimui, vėliau viską apdengėme celofanu. Juokavome, kad vienaip ar kitaip tie pigiausi kilimėliai kažin ar būtų atlikę savo funkciją.

Dėl mūsų oro uoste darbo turėjo du darbuotojai: nenustygdami šokinėjo apie mus, galiausiai, kad nesupykdytume kitų eilėje laukusių keleivių, buvome nuvesti ir įregistruoti atskirame punkte. Įdomu, ką apie mus galvojo visi žmonės, matydami, kad į lėktuvą nešamės tik po kilimėlį (gal jogų grupelė?).

Iš Maskvos į Krasnojarską išskridome apie 21 val., skridome į Rytus, tad saulė nusileido akimirksniu, tačiau ir pakilo labai greitai. Naktis sutrumpėjo dar 4 val., tad paskutinės dvi paros mums sutrumpėjo 5 valandomis. Lėktuve užsižaidėme stalo žaidimus, tad nei akimirksniu neužsnūdome, nes kol supa įdomūs žmonės tol ir apie miegą galvoti norisi mažiausiai.

07.22 Kelionė iš Krasnojarsko į Abakaną ir pažintis su Gintautu Alekna

Pavargusiomis nuo kelionės akimis, jau matome pro lėktuvo langą Krasnojarsko oro uostą. Mūsų nuostabai, oro uosto nusileidimo takas sulopytas lyg Kauno gatvės, bet sklandžiam nusileidimui tai nesutrukdo. Visų žvilgsnius sutraukia oro uosto darbuotojas ant dviračio, kuris lydi lėktuvą iki jo sustojimo vietos. Bagažas iš lėktuvo sukraunamas į traktoriaus

priekabą. Labiausiai bijojome dėl kryžiaus būklės po skrydžio, tačiau laimei sulaukiame nepažeisto įpakavimo. Išeinant iš oro uosto pirmą kartą gyvenime patikrino, ar pasiimtas bagažas yra tikrai savas. Prie oro uosto mus pasitiko vairuotojas, visas kuprines sukrovėme į autobuso galą ir pajudėjome į 400 km kelionę link Abakano. Nors beveik visą kelią miegojau, prasimerkęs apžiūrėdavau vaizdus pro langą – augmenija panaši, kaip Lietuvoje, tačiau peizažą stipriai keičia iš visų pusių supantys kalnai. Nors visi tikėjomės, kad Sibiro glūdumoje kainos bus mažesnės nei Lietuvoje, tačiau teko nustebti sustojus pavalgyti – lietinių blynelių porcija beveik 10 litų. Pasiekėme Abakaną – miestas primena tėvų pasakojimus – dideli, pilki, netankiai pastatyti namai, gatvėse dažniausia mašina – žiguliukas. Mus pasitiko ekspeditorius Gintautas Alekna ir netrukus supažindino su artimiausia dienotvarke. Pavakarieniavę ilgai bendravome su Gintautu, sužinojome tiek tai, kodėl jis pradėjo tyrinėti lietuvių kapines Sibire, tiek, ko galime tikėtis šioje ekspedicijoje. Man pačiam (jaučiau, kad ir daugeliui kitų dalyvių) ši pažintis buvo labai įdomi, susipažinome su tikrai išskirtine asmenybe. Vėliau susitikome su nevyriausybinės organizacijos „Memorial“ atstovu, jis pasidžiaugė mūsų atvykimu, papasakojo šiek tiek apie Chakasiją ir Abakaną, apie savo pažintį su Lietuvą (drąsiai vardino Vilniaus gatvių pavadinimus). Gana anksti keliavome ilsėtis – rytoj laukia pirmoji darbų diena – vien keliavimas jau baigėsi. Visi jautėme, kad tikroji ekspedicija prasidės jau rytoj, buvome nekantrūs, susimąstę.

07.23 Tikroji ekspedicija prasideda

Ryte komanda pasiskirstė į dvi grupes. Vieni keliavo pirkti maisto ir vandens, kiti – ieškoti įrankių ir indų (patikėkite, tai nėra taip paprasta kaip eiliniame Lietuvos mieste). Įrankių parduotuvės čia tuštokos, neturėjo net vinių, ką jau kalbėti apie armatūrą arba cementą. Nuo grupelės atsiskyriau kartu su Kazimiru – visi keliavo ieškoti indų maisto gaminiui, o mes – kur galima rasti armatūros. Apėję daugelį parduotuvių kelių kilometrų spinduliu armatūros negavome. Kiek vėliau vienas vyras pasiūlė nuvažiuoti (žinoma, mašinos neturėjome) į už miesto esančias metalurgijos bazes. Tik nusijuokėme išgirdę šį pasiūlymą ir toliau ieškojome miesto parduotuvėse, tačiau vėliau dar keliems darbuotojams patikinus, kad mieste ieškomos prekės nerasime, pasiryžome bėgti už miesto. Dar vakar kalbėjome, kad reiktų burti „Misija Sibiras“ komandą Vilniaus maratonui, o jau šiandien tenka drauge pabėgioti. Tik šį kartą bėgame apsirengę turistiniais, o ne bėgimo, rūbais, o lauke 40 laipsnių karštis. Vienose bazėse sužinojome, kad prekiauja tik tonomis, kitose bazėse armatūros nebeturi, ir tik paklausus dar kartą, surado mums likučių. Galiausiai nubėgę apie 3-4 km, jau turime keturis 1 metro ilgio armatūros strypus. Už kelių minučių visi pradės pietauti, ir jau ruošis lipti į

autobusą, kadangi mes neturime telefono, esame priversti skubėti vien todėl, kad likusi komanda nepradėtų dėl mūsų išgyventi. Sugrįžti reikia gal 6 km, bėgdami juokavome, kad su strypais rankose turbūt atrodome kaip greitoji statybininkų komanda. Nors bėgdami pavargome, bet geresnės ekskursijos po Abakaną net nesitikėjau – prabėgome net didžiulę Lenino skulptūrą, stovinčią prieš miesto savivaldybės pastatą. Nors ir pavėluotai – bet spėjome ir pavalgyti, ir nusiprausti, ir jau ruošmės lipti į autobusą. Komandą pasitiko 2 žurnalistų komandos, jau vakar sutiktas „Memorial“ atstovas. Susidomėjimas projektu buvo jaučiamas ir čia. Vieni žurnalistai net pasiryžo keliauti kelis šimtus kilometrų paskui mus, kad galėtų nufilmuoti mus, tvarkančius kapines. Pajudėjome link pirmųjų kapinių. Nors kelionėje pamatėme tikrai netikėtų vaizdų: čia paplitusio šamanų kulto apraiškų, ežerą, kuris dar prieš 6 metus buvo sūrus, bet prasiskyrus tektoninėms plokštėms iš gelmių kylantis vanduo padarė ežerą gėlu. Vis tik labiausiai nustebino vaizdai, apie kuriuos buvome daug girdėję, kaip stereotipinio Sibiro vaizdai, tačiau kol pats jų nebuvau matęs, netikėjau, kad taip gali būti iš tiesų. Miestelių gatvėse vaikšto būriai karvių, tarp kurių vairuotojams tenka lėtai pravažiuoti, arba kitos, jau išmokusios kelių eismo taisykles ir pamačiusios atvažiuojantį automobilį, „persirikiuoja“ į kitą juostą. Karvės taip pat guli šalia daugiabučių, prie kiemuose žaidžiančių vaikų, vandens telkiniuose jos maudosi kartu su žmonėmis, autobusų stotelėse stovi kompanijos arklių, upėse šalia skalbiamų drabužių maudosi kiaulės. O kiekvienoje gyvenvietėje, net jei joje tėra keli namai, stovi viena už kitą ispūdingesnės Lenino skulptūros. Netikėtai privažiavome pakeliui buvusias kapinaites. Nustebino, kad prie daugelio provoslaviškų kapų guli arba išgertas degtinės butelis, arba lėkštutė su degtinės taurele ir cigarete. Vienose buvo išlikę 2 iš 5 aprašytų lietuvių kapai, kitose radome 3. Sutvarkėme tris kryžius, vieną atstatėme. Darbas dar vyko labai chaotiškai, kadangi tai buvo pirmieji mūsų darbai drauge, nebuvo tvarkingo darbų pasiskirstymo, vieną kryžių vienu metu tvarkyti bandė 6 žmonės, juk niekas nenorėjo likti be darbo. Dar pats nepasitikėjau savimi, dėl kiekvienos detalės, prieš ką nors darydamas, norėjau Gintauto pritarimo, vis dairiausi, ar niekas to paties darbo nemoka padaryti geriau, bet nors ir nedrąsiai, tačiau darbus užbaigėme greitai. Dar prie vieno kapinių sustojome labai trumpam, Gintautas tik konstatavo, kad lietuvių kapų čia nėra išlikę. Tokie 3 greiti sustojimai mums sutaupė vieną ekspedicijos dieną, priešingu atveju nemažai kilometrų būtų tekę iki vieno iš jų eiti iš stovyklavietės pėstute. Galiausiai išlipome iš autobuso ir pirmieji nubėgo ieškoti geresnės vietos stovyklavietei, o gale likę vyrai sunkiai ir lėtai nešėme cemento maišą ir dar supakuotą kryžių. Sunkiausia buvo ne dėl svorio, o dėl nepatogaus šių sunkių krovinių suėmimo ir priverstinio ėjimo sinchroniškai. Paeję kelis kilometrus, įsikūrėme plotelyje, apsuptame krūmų, iš kur kątik išvaikėme laukinius arklius,

mus supo stepiniai kalnai. Miegui mums reikėjo kilimėlių, tad išpakavę kryžių pasiėmėme iki popieriaus lapo storumo suspaustus kilimėlius – gal savo funkcijos jie ir neatliks, tačiau bent savo istoriją turės.

Po pirmos, nors ir nelabai sunkios, darbo dienos kartu aptvarkę kelias kapines, sinchronizavę savo lėtus žingsnius kartu nešant cementą ir kryžių, jaučiu, kad tapome artimesni, labiau pasitikėjome vieni kitais, ir sėdėjimas prie laužo, kol po truputį visi nuėjome miegoti, tapo daug jaukesnis. Žengtas nemažas žingsnis geros komandos link.

07.24 Susitikimų diena, laikinas komandos narys papildė gretas

Ryte lyg susitarę mus vienu metu pažadino saulės spinduliai ir Gintautas, drebindamas palapines. Pusryčiams valgėme ryžius su kondensuotu pienu. Pajudėjome į netoli stovyklavietės, ant kalno esančias Imek'o kapines. Darbo nebuvo daug, sutvarkėme kelis kryžius, juos atstatėme. Įdomu, kad šalia kapaviečių radome kojų protezų ir vaikiškų čiulptukų. Nustebino grupės merginų darbingumas – medžius kirtome tikrai intensyviai, o kur iškirtus jie dingdavo, nespėjome net sureaguoti. Vienas atstatytas kryžius buvo gana nemažas ir ne mane vieną apėmė tikrai geras jausmas jį atstatant – pagaliau jautėme, kad dirbame prasmingai, taip pagerbdami čia žuvusiuosius. Vaizdas prieš ir po skyrėsi kaip diena ir naktis. Baigus darbą mus iš kapinaičių pasiimti atvyko trys automobiliai, kurie nuvežė į Taštib miestą, tokio pat pavadinimo rajono centrą. Čia iš karto turėjome progą aplankyti Chakasijos ir Taštibsko rajono istorijos muziejų ir apžiūrėti vieno geriausių Rusijos medžio drožėjų darbų parodą. Iš karto po to mus priėmė rajono administracijos pirmininkas, kuris domėjosi, ką mes veikiamė jų krašte ir pats papasakojo apie Chakaciją, susitikime taip pat dalyvavo miesto laikraščio vyr. redaktorius.

Tiesiog paminėsiu, kad šią akimirką rašau dienoraštį slėpdamasis po Lenino skulptūros šešėliu, lauke šiuo metu 38 laipsniai karščio.

Po šių susitikimų vieni keliavo vėl pirkti maisto komandai, o aš, Vytautas, Monika ir Gintautas, gavę sąrašą su čia galinčiais gyventi lietuviais, iškeliavome jų ieškoti. Pirmąjį aplankėme vyrą, kuris kadaise turėjo merginą iš Lietuvos, senas, sveikatos problemų kamuojamas vyras nedaug mums sugebėjo papasakoti. Tačiau jums reikėjo pamatyti Gintauto ekspresiją, kai senolis paminėjo, kad netoliese esančiose kapinėse yra palaidota apie 50-100 lietuvių. Nors vadovas greitai suprato, kad pasakotojas klysta, tačiau pirma reakcija buvo

nepakartojama. Vėliau nuvykome pas 80-ies m. lietuvį, kuris 16-kos metų buvo išvežtas į Sibirą šiauriau nuo Chakasijos, o į dabartinę vietą persikraustė 1990 m. Nors su ramentais vaikštantis vyras nebekalba lietuviškai, tačiau išgirdęs mus kalbant lietuviškai, kiek susigraudino, po to nudžiugęs labai minkštai tarsi su anglišku akcentu mums atsakė „liaba diena“. Išgirdę jo gyvenimo istoriją, padovanojome jam gintaro, atvežto iš Lietuvos.

Grįžę pas mūsų jau laukiančią komandą, išvydome autobusą MAZ, kuris daugelio nuomone buvo geriausiu atveju 1980 m. gamybos, o vėliau paaiškėjo, kad tokie, neatnaujinto modelio jie gaminami ir dabar, o šis yra 2003 m. Pajudėjome link Balachtašo kapinių. Visus nustebino vairuotojas, kuris, užuot rinkęsis asfaltuotus kelius, nusprendė sutaupyti gal vieną kitą kilometrą, o gal norėjo pademonstruoti autobuso pravažumą ir rinkosi neasfaltuotus, labai duobėtus kelius, kuriais lėkė ne mažiau kaip 100 km/h greičiu. Įdomu, kad čia vairuotojai dažnai patingi išjungti mašinose šildymo sistemą, todėl lauke kepinant 40 lapsnių karščiui, dar didesnis karštis kaitino iš po sėdynių, todėl neapsikentę susėdome ant sėdynių atlošų. Dabar kelionė kalnų takeliais, remiantis rankomis į autobuso stogą, nuo pasivažinėjimo atrakcionais skyrėsi tik tuo, kad neturėjome tų modernių apsaugų. Išlipus iš autobuso, dar porą kilometrų teko paeiti iki stovyklavietės vietos. Karštis buvo toks didelis, kad Tado marškinėlių užrašas išsilydė, varvėjo ir tepė viską, kuo buvo paliestas. Įsikūrę stovyklavietę turėjome progą po 2 parų pagaliau išsimaudyti, tiesa, tai daryti teko vos kelius tesiekiančio kalnų upelio lediniame vandenyje. Kad galėtume pasisemti geriamo vandens, Matas su Tadu radę mažutį šaltinėį, iškasė jame duobę, tad jau galime gerti vandenį netaupydami.

Beja, šį kartą prie mūsų prisijungė ir jau aplankyto muziejaus gidė-archeologė, kuriai tai tikriausiai bus unikali patirtis – surasti, atstatyti katalikiškus kryžius. O mums teko užduotis susispausti palapinėse ir rasti jai vietos nakčiai.

07.25 Didžiųjų Balachtašo kapinių tvarkymo diena

Lyg jausdami, kokia diena mūsų laukia, pirmą kartą visi atsikėlėme ir papusryčiavome nei kiek nevēluodami. Kadangi kapinių ieškoti eisime ant kalno, kur matosi labai tankus miškas, atsakingai pasiruošėme gynybai prieš vabzdžius – pasiėmėme purškaly, tinklelių ant galvos ir ant viso kūno. Palikę kelis žmones saugoti stovyklavietę, išėjome į paieškas. Užlipę ant kalno, pamatėme, kad miškas tankesnis nei tikėjomės, o žolės iki liemens. Labai netikėtai Gintautas liepė visiems sustoti, neva pagal mūsų koordinates jau priėjome kapines. Vaizdas nesiskyrė nuo miško, kuriuo ėjome visą kelią. Tik geriau įsižiūrėję pamatėme tris pasvirusius

pilkus kryžius, ant kurių skersinių buvo užkiritusi medžio šaka, tačiau bėgti link jų negalėjome, nes bet kur po kojomis galėjo būti kiti neaiškios būklės kryžiai. Archyvų duomenimis čia galėjo būti palaidota virš 30 lietuvių. Panelės pradėjo pjauti žoles, kol pasimatydavo gulintys kryžiai, vėliau nuo jų valė samanais – tai svarbu stabdant puvimo procesą. Vaikinai iš kapinių teritorijos išnešė išvirtusius medžius ir šakas. Kartais tarp žolių ir samanų reikėdavo ilgai ieškoti briaunų ar išlikusių užrašų, kad įsitikintume, ar tai kryžius, ar išvirtęs medis. Per gerą valandą iš žolėmis apaugusio miško ploto pasimatė maždaug 15-os kritusių kryžių kapinės. Jausmas buvo dviprasmiškas – iš pradžių lyg ir dirbome paprastus miško darbus, o dabar jau stovime šventoje vietoje. Gerai matėsi, kad kryžių virtimą lėmė ne tik gamta, prie to prisidėjo ir kažkada palaikų parsivežti atvažiuavę lietuviai, kurie čia paliko neužkastas duobes ir neatsatytus kryžius. Išvertėme ir tuos tris dar kreivai stovėjusius kryžius, nes jų apačios jau buvo papuvusios. Kruopščiai nuvalėme visus kryžius, kur buvo įmanoma, perskaitėme ir išryškinome likusius užrašus, sutvirtinome skersinius, pritvirtinome išlikusius apdailinimus, nupjovėme supuvusias kryžių apačias. Dar iškasus gilesnę duobę dauguma kryžių neteks maždaug pusės metro aukščio. Iki pietų atstatėme 5 kryžius, popiet planavome pastatyti dar 4, bet galiausiai atstatėme iš viso 11 kryžių. Likusius 4 palikome gulėti, tik tam, kad atitolintume jų supūvimą, voleliais atkėlėme juos nuo žemės. Visi kryžiai buvo originalūs, kitur tokių nebuvo matę. Baigę darbus nepamiršome ir trijų mažučiu provoslaviškų kryželių, juos nuvalėme ir įkasėme į žemę. Taip jau sutapo, kad mus pafilmuoti atvykę rusų žurnalistai, ant kalno užlipo būtent tuo metu kai tvarkėme šiuos mažuosius kryžius. Jie buvo maloniai nustebinti, turbūt todėl ir visiems kalbintiems ekspedicijos dalyviams uždavė tą patį klausimą „kodėl tvarkote ir mūsų kryžius?“.

Kadangi dienos eigoje stovyklavietę saugantys žmonės vis keitėsi, o aš visą laiką darbavausi kapinėse, todėl, kai atėjo laikas statyti iš Lietuvos atvežtą kryžių, turėjau eiti budėti stovyklavietėje. Dėl to šiek tiek buvo liūdna, tačiau tą liūdesį su kaupu atpirko prisidėjimas prie 11 vienas po kito iškilusių kryžių. Pagaliau pasijutau tikrai prisidėjęs prie lietuvių kultūros išsaugojimo, darbu atidaviau pagarbą čia dirbusiems ir mirusiems žmonėms. Apie šitą savijautą buvau girdėjęs iš buvusių ekspedicijų dalyvių. Net jeigu ekspedicija baigtųsi šiandien, jausčiausi padaręs jau pakankamai ir įspūdžių turintis tiek, kad jau galėčiau dalintis emocijomis ir patirtimi su mokyklomis.

Ir neberūpėjo, kad fiziškai išsikrovėme pilnai, debesys vabzdžių nuolat lindo į akis, burną ar ant viso kūno, nuo jų ginantis ilgais drabužiais ir tinkleliais karštis tapo dar sunkesnis, bet moralinis pasitenkinimas atpirko viską. Tokiomis mintimisėjome miegoti.

07.26 Žygis, netikėtas susitikimas ir gražiausios kapinės, kurių nemačiau

Keltis buvo nelengva, jaučiau, kad vakar dirbau tikrai nemažai, bet vėl laukia keliavimas į kitą vietą, tai įkvepia jėgų. Visa komanda nuėję į kapines išvydome mūsų rankomis atkurtą 12 kryžių kalną. Ištraukėme kryžiaus ramsčius, patikrinome cemento būklę. Viskas tvarkoje. Belieka įsiamžinti prie darbo rezultato ir ruoštis tolimesniems darbams. Džiugi atmosfera išdavė, kad visi suprantame, jog vienas pagrindinių ekspedicijos tikslų pasiektas. Lietuviško ažuolo, Lietuvos tautodailininko gamintas, mūsų atvežtas kryžius, kurį dovanojome Taštibo rajonui, administracijai leidus statyti, galiausiai stovi čia. Nors tai labai mažai tikėtina, bet po 10 ar 20 metų tikrai norėčiau atvykti čia, pamatyti ne tik tą patį kryžių, bet ir visus atstatytus kryžius, suvokti, kiek ilgaamžiškas buvo mūsų darbas, be abejonės, ir vėl, kiek tai bus įmanoma, atstatyti kapines. Nuo kalno leisdamasis suvokiu, kad visi kryžius supantys medžiai yra maždaug 50-ties metų amžiaus, tad, kai čia gyveno lietuviai, kalnas buvo be miško, o kaimas buvo ten, kur kątik buvo mūsų stovyklavietė. Vaizdas turėjo būti įspūdingas ir neabejotinai keliantis pagarbą ne tik dėl mirusiųjų, bet ir dėl čia dar gyvenančių darbščių žmonių. Vėl užsidėję kuprines ant pečių, jau be cemento maišo ir be kryžiaus dalių rankose iškeliaujame į už 5 km esančią Matur gyvenvietę, iš kurios ieškosime transporto iki per šimtą kilometrų nutolusio, jau aplankyto Taštib miesto. Nors kelioms mašinoms mus pralenkus pakyla dusinantys dulkių debesys, tačiau netrukus vėl pajuntame rusų draugiškumą – didesnė mašina sustoja ir pasiūlo pavežėti dalį keliautojų ir, kiek pavyko sutalpinti, mūsų kuprines. Tad atstumą įveikiame be slegiančio svorio ir aplenkę kelis purvinus paršus pasiekiame miestelį, kuriame jau mūsų laukia atvežtos panelės ir visos kuprinės. Gintautui pasiūlius patikrinti netoliese esančias kapines, pusė komandos sėda į atvažiuosį PAZ autobusiuką ir išvažiuoja į paieškas. Likusieji likome saugoti daiktus, turbūt labiausiai jas saugoti reikėjo nuo čia lakstančių šunų ir karvių. Suskaičiavę, kad iš mūsų tik maksimum du dar tilps į jau ir taip pilną autobusiuką, penkiese einame į autobusų stotelę ir lauksime viešojo transporto. O autobusų stotelėje įvyko tai, ko turbūt mažiausiai galėjome tikėtis. Viena moteris, turbūt pamačius ant Pauliaus kuprinės Lietuvos trispalvę, rusiškai prisistatė, kad yra Kazlauskaitė. Iki įlipant į autobusą nespėjome daug pabendrauti, bet papasakojome tiek ką mes darome Sibire, tiek išgirdome jos atsiradimo čia istoriją, lietuvių ji nebuvo mačiusi nuo tada, kai jai buvo vieneri. Tad moteris susigraudino gavusi galimybę pirmą, o galbūt ir vienintelį kartą

gyvenime pabendrauti su savo tautiečiais. Vėliau mums pristatė savo anūklėlę. Atrodo nieko ypatingo – moteris lietuviška pavarde, bet suvokiant, kaip toli esame nuo Lietuvos ir kokia yra jos istorija, apima tikrai dar nepatirtos emocijos, suvokimas, kad ekspedicijoje kapinių tvarkymas yra tik viena dalis. Net liūdna buvo išvažiuoti. Vėl pasiekę Taštib miestą, kol laukėme iš kapinių atvykstančių likusiųjų, ėjome pirkti maisto artimiausioms dienoms. Pagaliau visiems susirinkus, išsimaudėme prie miesto esančioje upėje, susipažinome su vietine gyventoja, iš karto supratusia, kad mes atvykome iš vakarų, vėliau turėjome galimybę pavakarieniauti miesto muziejuje, kurio gidė mums paruošė ir nacionalinių patiekalų. Rytoj laukia pažintis su Chakasijos kultūra.

07.27 Įsimintinas susitikimas su Eduardu

Jau 9-tą valandą ryte, Taštib miesto muziejuje mūsų laukė chakasiškais drabužiais pasipuošusi moteris, išgirdome ne vieną jų liaudies instrumentą, neoficialų Chakasijos himną, vėliau kita moteris mus mokė chakasų kalbos. Vėliau vos sutilpę į du mažus mikroautobusiukus iškeliauvome ieškoti dviejų kapinių Mažuosiuose ir Didžiuosiuose Arbatuose. Šaltiniuose buvo neaiškiai aprašyta, ar lietuviai buvo laidojami abiejose kapinėse, ar tik vienoje. Aplankę abi kapines įsitikinome, kad lietuvių kapų buvo tik Mažuosiuose arbatuose, ten ir sutvarkėme kapus. Kryžių ir tvorelių būklė buvo gana gera, tiesiog dideli medžiai ir aukštos žolės buvo tiek išvešėjusios, kad vietiniams turbūt atrodė, kad šie medžiai jau yra už kapinių teritorijos. Vėliau leidomės į Mažųjų Arbatų kaimelį ieškoti čia gyvenančio lietuvio. Kaime paklausus, kur gyvena lietuviai, žmonės iš karto rodydavo į tą pačią gatvę. Juokėmės – nejaugi tai bus tas namas, kuris visiems įsiminė dar važiuojant į kapines, dėl ant lango esančio didžiulio tigro piešinio, o Kęstutis fotografavęs tigrą dar džiaugėsi, kad į kadraį pateko mielas senolis. Ir netrukus paaikškėjo, kad tai ir buvo mūsų ieškomas lietuvis Eduardas Zagolskis. Iš pradžių dar į lietuvišką pasisveikinimą atsakęs rusiškai, vėliau, supratęs, iš kur mes, prakalbo gražiu dzūkišku akcentu. Jau nekalbant apie džiaugsmą senolio akyse, jam pasakojant savo gyvenimo istoriją, dar įdomiau buvo stebėti visą komandą. Atrodė lyg kosmoso tyrėjai būtų atradę gyvybę už žemės ribų. Supratome, kad dar vienas svarbus ekspedicijos tikslas pasiektas. Atrodė, kad nei karto nematyta žmogų galėtume kalbinti ne vieną dieną, bet turėjome keliauti toliau. Man įsimintiniausi išgirsti Eduardo žodžiai buvo „Pagaliau atvykote pas mane“. Pasijutome taip, lyg mūsų būtų laukę. Įsimintinas buvo ir pusės komandos apsilankymas to paties miestelio kepykloje, kur paprašius bandelių sužinojo, kad jas kepa Ramutė – Eduardo dukra, tad pasisekė paragauti

lietuviškų bandelių. Kita mūsų stotelė bus labai toli, todėl iškeliajome pirmiausia į Abakaną, o kelionę tęsime tik kitą dieną.

07.28 Didelė komanda mažame autobuse

Jau atsikėlę žinojome, kad laukia bene mažiausiai įdomi diena. Planai šiek tiek pasikeitė – gavome tik transportą, kuris nuveš į Krasnojarsko kraštą. Savotiškai apsidžiaugiau, nes būtent ten buvo išstremta mano šeima. Mes jau žinojome, kad 16-kai žmonių reikės sutilpti į 15 vietų autobusą, tačiau vairuotojas turbūt to iš anksto nesitikėjo. Prie autobuso atėjau pirmas, ir vairuotojas, pamatęs mano kuprinę, išpūtęs akis paklausė, ar visi tokias pat turės. Nenudžiugino jo teigiamas atsakymas. Talpinimasis į autobusą visiems priminė vaikystėje taip mėgtą TETRIS žaidimą – kuprinė po kojomis, kuprinė tarp kojų, kuprinė ant kelių, įrankiai po sėdynėmis ir t.t. Taip vos uždarę duris pajudėjome iš jau savu tapusio Abakano į Krasnojarsko kraštą. Kad ir kaip man prieš ekspediciją nepatiko mokintis Eglės pasiūlytų partizanų dainų žodžius, tačiau ilgoje ir nepatogioje kelionėje ne tik jų žodžiai tapo prasmingesni, bet ir mūsų kuriamos aranžuotės originalumu lenkė viena kitą.

Pervaziavę Janisėjaus upę žinojome, kad jau palikome Chakasijos respubliką. Netrukus atvykome iki kelionės tikslo, tačiau šįkart tai nepriminė tos nuo civilizacijos nutolusios gamtos. Teko važiuoti ilgai ratu apie ežerą ieškant plotelio, kuriame nepiknikauja žmonės. Netoli buvo kaimelis, todėl visi žmonės su šeimomis buvo susirinkę čia. Net ten, kur įsikūrėme, galėjome netoliese girdėti skambančią rusišką muziką. Visi atkreipėme dėmesį, kad čia beržai kitokie nei Lietuvoje, visiškai balti. Šį vakarą daugiau nieko ypatingo ir nebeįvyko – nusimaudėme žydinčiame ežere, pavalgėme ir truputį pasėdėję prie laužo,ėjome miegoti. Mūsų vairuotojas naktį praleis netoliese pas tetą, gyvenančią kitoje ežero pusėje, kurios nematė pusę metų, tad anksti galėsime važiuoti į kapines, negaištant laiko dar vieno vairuotojo paieškoms.

07.29 Žadintuvas, kurio ignoruoti neįmanoma, ir visiškas fizinis išsekimas

Staiga miegus išvaiko apie palapines girdimas triukšmas ir šūvius primenantys garsai. Pirma man kilusi mintis – meškų medžioklė. Su Mantu greitai susižvalgėme, atsegėme palapinę ir prieš ją, tarp visų kitų palapinių ir prie laužo pamatėme bėgiojančias karves, jų buvo apie 30, o žiūrint iš apačios jos atrodė tokios didelės. Pažiūrėjęs Mantui į akis supratau, kad abu bijome, ar neužlips viena jų ant mūsų palapinės, ir staiga tiesiai virš mūsų išgirstame griaudintį MŪŪŪ. Šūvių garsus pasirodo kėlė piemuo su didžiuliu botagu, kuris greitakalbe

primena mums visus galimus rusiškus keiksmožodžius ir nujoja toliau. Greitai ta banda ir chaosas dingo, dauguma vėl ėjo miegoti, nes buvo tik 7 val. ryto, o aš, Kazimiras, Benediktas ir Tadas, kaip jau buvome suplanavę, išėjome į kaimelį parnešti vandens. Grįžę dar turėjome laiko, tad nusprendėme maloniai nudžiuginti visą komandą ir pririnkome kibirą aviečių. Buvo ir gera staigmena, ir tai tikrai paskanino ryte valgytą košę. Pusei komandos likus saugoti stovyklavietę, kita pusė iškeliavome į už 50 km esančias Tanzibėjaus kapines. Atvykę pamatėme tvarkingas ir turbūt dažnai lankomas kapines, matėme ne vieną vietinį atvykusį prie artimojo kapo, tačiau apie 10 čia buvusių lietuvių kapų buvo vos įžiūrimi per apaugusius tankius krūmus ir jau nemažus medžius. Visi greitai kibome į darbą. Aš ir Matas iš priešingų pusių pradėjome kirviais kirsti viską ką įmanoma. Taip įsijautęs į vieną darbą senai bebuvau. Galva tarytum išsivalė, tiesiog mosavau kirviu, o visos problemos, kurios kartais ateina į galvą, buvo dingusios. Momentais net nustebdavau, kokio storumo medžius iškirsdavau ir nesunkiai iškeldavome per kapo tvorelę. Taip net nepajutau, kaip greitai nebebuvo ką kirsti, o tankiais krūmais apaugęs plotas tapo tvarkingomis kapinaitėmis. Netrukus Eglė pašaukė visus prie vieno kapo, kur matėsi į paviršių iškilusi žmogaus kaukolė. Pasirodo, kad ne itin gerai išmokau prieš kelis metus teismo medicinoje nagrinėtus amžiaus ar lyties požymius skelete, bet tikriausiai tai buvo jaunos mergaitės kaukolė. Įsitikinę, kad aplink nėra kitų kaulų, ją pagarbiai užkasiau giliai tame pačiame kape. Po to, kol kiti dar tvirtino kryžius, aš jau nebegalėjau pajudinti galūnių – medžių kirtimas iškrovė visiškai. Atsigulęs tik ilsėjaisi, o kompaniją palaikė iš kažkur atklydęs jaunas kačiukas. Su mergaitėmis juokavome, kad tai būtų geriausia lauktuvė namiškiams – gyvūnas iš Sibiro miškų. Baigus darbus, ir išvykstant, kapinėse palikus kačiuką, viena mergina net išspaudė ašarą – turbūt didelis nuovargis paaštrino ir emocijas. Grįžę išsimaudėme ir ilsėjomės, tuo metu sprendžiant, kur ir kaip keliauti rytoj. Nebuvome užtikrinti, ar gausime transportą, vežantį iki nutolusių Saralos kapinių, o arti nebuvo kitų kapinių, kur palaidoti lietuviai. Gerai supratau šiandien stovyklavietę saugojusios komandos pusės irzlumą – jau antra diena, kaip netvarkė kapinių ar neieškojo gyvenančių lietuvių, o noras tai daryti iš visų tiesiog tryško. Vienas variantas buvo likusias kelias naktis praleisti gražiuose Sajanų kalnuose, tačiau visa komanda vieningai norėjo kuo daugiau prasmingų akimirų. Taip, net nežinodami rytojaus planų, ir ėjome miegoti.

07.30 Psichologiškai sunkiausia diena, pasibaigusi pagal geriausią įmanomą scenarijų

Ryte su Kazimiru kėlėmės anksčiau, vėl ėjome parnešti vandens. Visame kaimelyje vanduo buvo dingęs, tad ėjome iki toliau esančio vandens bokšto, kuris pasirodo buvo prakiuręs, čia

vandens gavome. Grįžę radome ištroškusią komandą, valgančią sausą košę ir nekantriai laukiančią vandens. Greitai pavalgėme ir jau lipome į anksti mūsų pasiimti atvažiuosį autobusą. Vairuotojas nepakankamai pasitikėjo autobusiuko būkle, kad galėtų mus nuvežti į Saralą, tad tik sutiko mus parvežti atgal į Abakaną. Trečią kartą grįžę į jau lankytą sostinę, norėjome kuo greičiau iš jos išvykti. Perskambinus keliems kontaktams, per valandą sulaukėme naujo autobuso. Situacija buvo tokia, kad vairuotojas galėtų mus nuvežti iki per 300 km nutolusios Saralos, bet iš ten parvežtų gana anksti kitą dieną, tad parą praleistume vien važiuodami, o Saraloje spėtume aplankyti tik vienas iš trijų ten esančių kapinių. Dviems naktims vežti vairuotojas nesutiko, todėl Gintautas greitai pasiūlė kitą planą vykti į netoliese esančias Ust-Abakano kapines, kur gal būtų įmanoma rasti lietuvių kapų. Nors planas neatrodė pats geriausias, tačiau tai geriau nei nieko nedaryti. Ust-Abakano kapinėse, kepinant per 40 laipsnių karščiui, nesant jokio šešėlio, apie valandą išsiskirstę ieškojome lietuviškų kapų. Nieko neradę grįžę prie autobuso, sužinojome, kad vairuotojas toliau mus vežti atsisako. Bent jau sutiko paleisti mus ten, iš kur pasiėmė – vėl į Abakaną... Grįžus komanoje tvyrojo tikrai niūri nuotaika, taip norėjome kažką nuveikti, o galimybės, atrodo, tiesiog užsiveria paskutinėmis ekspedicijos dienomis. O iki šios situacijos visą laiką net stebėjomės, kaip neįtikėtina sklandžiai viskas vyksta. Dabar jau net buvo tikimybė, kad paskutines dvi naktis praleisime viešbutyje. Mantas su Gintautu darė viską, kad gautume dar kokį nors autobusą. Jau buvo kuriami planai, ką daryti „iš bėdos“. Tačiau po kelių valandų niūraus laukimo sužinome, kad dar šį vakarą atsidursime Saraloje, o po dviejų parų mus iš ten pasiims ir nuveš tiesiai į oro uostą. Sunku nupasakoti kaip staiga nušvito visa komanda, nuotaika gerėjo sekundėmis. Praėjus kelioms akimirkoms mes jau keliaujame link Saralos. Judant į šiaurę, pastebime, kaip keičiasi kalnų vaizdas, čia ir kaimeliuose namai atrodo tvarkingesni, spalvotesni. Iš autobuso išlipome jau temstant, iš visų pusių griaudėjo ir žaibavo, tad nenorėdami sušlapti, paskubomis suradome lygesnę, aukščiau esančią vietą, kad neužsemtų, ir geitai įsikūrėme. Daugelį darbų darėme jau tamsoje, tad pavalgę greitaiėjome miegoti.

07.31 Per 30 km pėstute, dairantis, ar nepuls lokys

Kol ryte dalis komandos ruošėmės ilgam žygiui į Cibulos kapines, keli mūsų žmonės išėjo į Saralą nusipirkti maisto, pasikrauti kameras, o Gintautas norėjo su vietiniais pasitikslinti, kaip surasti jau išnykusį Cibulos kaimelį ir kapines. Viską nuveikė su kaupu – dar pavyko sutikti du lietuvius. Valerija, kuri kalba gražiai lietuviškai, net paklausė, kodėl mūsų tiek mažai, per televiziją buvo išgirdusi, kad komandą sudaro 16 žmonių, tad buvo sutarta susitikti kitą dieną,

kai ateisime visi. Kitas lietuvis – Juozas, kuris lietuviškai moka tik pasisveikinti ir padėkoti, taip nudžiugo pamatęs lietuvius, kad greitai nubėgo namo, pasiėmė motociklą, kelis mūsiškius su pirkiniais parvežė į stovyklavietę. Mes, kol sulaukėme visų grįžtančių, bandėme maudytis šaltame kalnų upelyje, kuris vos sėmė pėdas. Grįžusieji iš miestelio juokavo, kad vietiniai labiausiai nustebo, kodėl mes įsikūrėme jų miesto sąvartyne – štai, kodėl esant galimybei, visada reiktų stovyklavietes įkūrinėti šviesiu paros metu. Net kurioziškai skambėjo klausimas, kur mums mesti šiukšles. Mums atsakė, kad net jei atnešime maišus į miestelį, juos vėliau išmestų sąvartyne, kuriame įsikūrėme. Galiausiai 9-iese pajudėjome link Cibulos, tikėjomės nueiti apie 12 km į vieną pusę, tačiau žygis vėliau tapo kur kas sunkesnis. Pirmieji 6 km buvo nesunkūs, nes ėjome mašinų pravažinėtais sausais takais, tačiau perbridus upelį įžengėme į tankų taigos mišką. Ėjome dumblais, daug metų nepravažiuotomis, žolėmis apaugusiomis vėžiomis, visų batai apsivėlė dumblu, eiti darėsi sunku ir dėl to, kad pėdos prasikasinėjo, bet ir batai darėsi labai sunkūs. Pamatę pirmus lokio pėdsakus, dar stojome juos fotografuoti, tai atrodė egzotiška, tačiau einant toliau, tų pėdsakų vis daugėjo, suvokėme, kad jie visai švieži. Atitinkamai keitėsi ir mūsų nuotaika, žavėjimasis nuostabia gamta ir egzotiškais pėdsakais virto nuovargiu ir šiokia tokia baime, kad gali bet kada prieš akis pasirodyti lokys. Galiausiai pasiekėme proskyną, kurioje matėsi buvusio kaimelio liekanos – tvorų atkarpos. Ieškodami kapinių toje teritorijoje nuėjome virš 10 km, ėjome mišku įvairiomis kryptimis tarp žolių, aukštesnių už žmogų. Deja, jokių kapų užuominų neradome, dar Matas kryptelėjo koją. Šiek tiek pavargę, keliems mūsų pradėjo trinti pėdas, tačiau po truputį pajudėjome stovyklavietės link. Dar tikintis rasti kapines, iš kelio išsukome ir paėjome kelis kilometrus meškų pramintais takais. Nieko neradę, stojome greitai papietauti, valgant pradėjo lynoti, tačiau visi lyg susitarę ignoravome lietų, net neišgirdau nei vieno konstatuojant faktą, kad lyja. Pavalgę, šiek tiek pailsėję, judėjome link stovyklavietės. Likus gal 6 km, mus pasitiko Juozas, motociklu parvežė labiausiai pavargusius. Dar po kelių kilometrų, jau kai pajutome vandens stoką, mus pavežti atvyko vietinis su visureigiu, daugelio vadinamu Viliuku. Vos sutilpome ir greitai atsidūrėme stovyklavietėje. Ir nespėję atskivėpti keturiose pajudėjome link Juzikų kapinių. Gintautas buvo perspėtas, kad šių kapinių turbūt bus neįmanoma rasti, tačiau pasisekė, kad vairuotojas tiksliai žinojo, kur jos yra. Važiuodami įveikėme medinį tiltą per Saralos upę, pravažiavome lokių spąstus, kuriuose dar prieš kelias dienas buvo pagautas lokys, vėliau vos neužklimpome permirkusiose miško vėžiuose, tačiau Viliuko pravažumo dėka greitai pasiekėme tikslą. Rastų kapinių vaizdą žodžiais apibūdinti labai sudėtinga. Ore tvyrojo didžiulė drėgmė, o tik įžengus į tankiai žolėmis ir krūmais apaugusias kapines rūbai permirko akimirksniu. Uodai skraidė taip

tankiai, kad kvėpuojant per burną kaip mat bent vieną įkvėpdavau, o ant rankos vienu metu visuomet buvo bent 20 uodų, kuriuos nuvaikius per sekundę juos pakeisdavo kiti, o į akis lindo taip įkyriai, kad nuo dirginimo pradėjo riedėti ašaros. Nenuostabu, kad buvo manoma, jog kapinių neberasime, nes medžiai ir kryžiai buvo taip sudrėkę ir supuvę, kad užmynus ant pusės metro skersmens nukritusio medžio, jis tiesiog persimindavo kiaurai, o keliant kryžių, tiesiog gabalas medžio išsigriebdavo sauja. Tarp gausybės provoslaviškų kryžių buvo tik keli katalikiški, tačiau ir ant daugumos jų buvo ukrainietiškos pavardės, tad neradę lietuviškų kapų, grįžome į stovyklavietę. Šioje trumpoje kelionėje dar kartą supratau, kad gamta žmogaus egzistavimo pėdsakus gali sunaikinti labai greitai, todėl mums nereiktų jaustis tokiais galingais prieš gamtą.

Grįžusius mus pasitiko jau paruoštas maistas ir gerai nusiteikusi komanda. Jie šiandien buvo Saralos kapinėse, kurios yra dažnai lankomos vietinių, sąlyginai tvarkingos. Ten mūsų šiek tiek sutvarkė lietuviškus kapus, rytoj dar liko atstatyti kelis kryžius ir darbas bus baigtas. Vakarieniavome kartu su lietuviu Juozu, jo proanūkiu ir žentu. Juozas į stovyklavietę važiavo kas kelias valandas, jam labai rūpėjo, kaip mums sekasi, ar nieko netrūksta. Kadangi tai buvo paskutinis vakaras su Gintautu, ilgai sėdėjome prie laužo, išklausdami visko, ko dar nespėjome per dvi savaites. Džiugu buvo girdėti, kad ekspedicijos vadovui komanda paliko gerą įspūdį. Ėjome miegoti, suvokdami, kad tai paskutinė naktis palapinėse, o jos jau buvo tapusios mūsų jaukais namais.

08.01 Paskutinė diena Sibire, faktas liūdnėsi, nei buvo galima tikėtis

Šiandien stengėmės atsikelti anksčiau nei Gintautas, prisikirtome baltų beržų ir ant prieš stovyklavietę esančio kalno sudėliojome žodį „Ačiū“. Taip norėjome simboliškai padėkoti Gintautui, o mums išvykus tai bus priminimas čia gyvenantiems lietuviams ir vietiniams, kad jie buvo mums draugiški ir už tai mes esame jiems dėkingi. Netrukus ėjome į pat esančias kapines, sutvarkyti vakar nebaigtas tvarkyti, darbo buvo likę nebedaug. Tiesinome tvorelę, kai atsisveikinti priėjo Gintautas, vėliau iškeliavo į autobuso stotelę – jo laukia dar viena ekspedicija Altajuje. Sutvarkę kapines, dar ėjome aplankyti lietuvę Valeriją, tačiau jos neradome namuose, tad prie namų palikome simbolišką suvenyrą. Grįžę nuo kalno išbėrėme iš Lietuvos atvežtos žemės – taip įvykdėme vienam bandomojo žygio dalyviui duotą pažadą. Jo senelio, kuris buvo ištremtas į Saralą, vėliau grįžo į Lietuvą, prašymas buvo išberti gimtosios Dzūkijos žemes Saraloje, taip simboliškai parodant ryšį tarp dviejų žmogaus gyvenime svarbiausių vietų. Visi ekspedicijos tikslai jau buvo įvykdyti, tad turėjome laiko

tiesiog pabūti, paskutinį kartą nusifotografuoti nuostabių kalnų apsuptyje. Susėdę dar bandėme apibendrinti ir prisiminti akimirksniu pralėkusias dvi savaites, nors viską gerai suprasime tik grįžę. Jau pakuojantis daiktus ir palapines sulaukėme svečių – su mumis atsisveikinti atvyko Juozo žentas, kuris su mumis buvo iki pat atvykstant autobusui. Į autobusą įlipome 11-tą valandą vakare, ir pajudėjome į už 5 valandų kelio esantį Krasnojarsko oro uostą. Šiek tiek liūdnai akimis palydėjome besileidžiančią saulę. Šią naktį miegosime autobuse.

08.02 Ilga kelionė namo, o pakeliui aplankyta Maskva jau nebeatrodo tokia įdomi

Apie 6 val. ryte atvykdome į oro uostą, iš kurio pajudėjome į Maskvą. Keliaudami į vakarus laikrodį atgal pasukome 4 valandomis, tad daugelio svajonė paroje turėti daugiau valandų mums šiandien tapo realybe. Oro uoste mus vėl pasitiko raudonais numeriais ženklinanti ambasados mikroautobusai. Viskas vyko panašiu scenarijumi, kaip ir atvykus į Maskvą ekspedicijos pradžioje, tačiau šįkart beveik nesidairiau pro langus, nesigrožėjau Maskvos vaizdais, dabar man idomiausi buvo aplink sėdintys žmonės, žinojau, kad tai paskutinė para su jais. Vėl buvome pasitikti ambasadoje, pavalgėme, pagaliau nuėjome į dušą. Turėjome neeilinę galimybę ambasadoje pasižiūrėti olimpinių žaidynių varžybas tarp Lietuvos ir Prancūzijos krepšinio komandų. Santūrūs iki šiol atrode diplomatai pasirodo yra tikrai aistringi sirgaliai. Likus kelioms valandoms iki traukinio ambasados administracija mums suorganizavo mažą ekskursiją po Maskvą – aplankėme tarpukario Lietuvos ambasadą ir padėjome gėlių puokštę prie paminklo lageriuose kalėjusiems žmonėms atminti, kuris stovėjo priešais buvusį KGB pastatą. Atsisveikinant su ambasados darbuotojais kelis kartus juokelius keitė susimąstymo akimirka, vis dažniau pagalvojau – dabar jau tikrai ekspedicija baigiasi.

Toliau sekė emociškai sunkiausia kelionės dalis – traukiniu vis artėjome prie Lietuvos. Nors buvau labai pavargęs, žinojau, kad stotyje mus pasitiks daug žmonių, tačiau eiti ilsėtis ar miegoti nenorėjau, beveik visą naktį praleidome bendraudami traukinio kavinėje. Nesitikėjome, kad savo potyriais su kitais žmonėmis pradėsime dalintis jau traukinyje, tačiau visiems atėjusiems pavalgyti buvo idomi mūsų istorija. Bendraujant dažnai nutildavome, susimąstydavome. Atrodo, nėra ko jaudintis, išvykę buvome tik dvi savaites, daugeliui yra tekę išvykti iš namų kur kas ilgesniam laikui, bet kažkodėl savijauta labai keista. Miegotiėjome jau švintant, liks tik 1 valanda miego. Iki užmiegant galvojau, kas ateis pasitikti manęs į stotį, kaip atsakyti trumpai į pirmus klausimus apie savijautą, nes tikrai neįsivaizdavau pats, kaip jaučiuosi.

08.03 Lietuva

Beveik nemiegojusį pažadina per radiją girdimas lietuviškas balsas, pranešantis, kad šiandien 8-tą valandą grįžta projekto „Misija Sibiras’12“ komanda. Netrukus pro traukinio langą jau matome pažįstamus Vilniaus pastatus, o dar už akimirkos jau atsiduriame stotyje. Nors dar vakar kankino keista dviprasmė nuotaika, bet jau sustojus traukiniui jausmas buvo vienareikšmiškai geras, vien teigiamos emocijos. Net malonūs šiurpuliukai perbėgo kūną, kai prie pat lango pamačiau mojuojančias draugę ir mamą. Dar kartą sudėję rankas visi sušukome „Mes už Lietuvą“, pasakėme vieni kitiems, kad ekspedicija baigiasi, o misija tik prasideda, ir, užsidėję kuprines ant pečių, lipome iš traukinio. Tik išlipęs pamačiau tolumoje tuos, kuriuos labiausiai norėjau apsikabinti, bet pakeliui teko du kartus sustoti, atsakyti į kelis klausimus. Netrukus jau buvau su artimaisiais, patikinau, kad jaučiuosi nepavargęs, o vėliau tik džiaugiausi tylėdamas ir šypsojaisi, šypsojosi ir visi aplinkui – tiek visa komanda, tiek jų artimieji. Dar keli interviu, trumpas apsilankymas LiJOT būstinėje, simboliški pietūs Vilniaus senamiestyje ir aš jau kelyje į Panevėžį. Pietaudami visi vienbalsiai sakėme, kad dažnai grįžus iš kelionių apima niūri nuotaika, tačiau šiandien Vilnius buvo gražesnis ir jaukesnis nei bet kada anksčiau. Per valandos kelionę nesustodamas pasakojau apie ekspediciją, tačiau per tą laiką nesugebėjau papasakoti nei mažos dalelės įspūdžių. Nors dar neseniai tvirtinau, kad nesu pavargęs, tačiau grįžęs net nesugebėjau pažiūrėti viso S. Krupeckaitės važiavimo, užmigau akimirksniu.

08.08 Nebegaliu be komandos

Iš ekspedicijos grįžome prieš 5 dienas, o jau šiandien vėl susitinkame su visa komanda. Kiekvieną dieną susitikdavau bent kelis žmones, jiems pasakodavau viską, ką patyriau, ir vis pasakodavau naujus dalykus, nes įspūdžių tikrai daugiau, nei įmanoma papasakoti viename susitikime. Net neramu darosi laukiant susitikimų mokyklose, juk ten turėsime tik nepilną valandą. Pilnai fiziškai atsigavau tik per 3-4 dienas, iki tol dienomis jaučiausi labai meiguistas, o sutikti žmonės stebėjosi mano nuolatinio ramumo ir susimąstymu. Net nežinau ką mąstydavau, gal, tiksliau, nežinau apie ką nemąstydavau, bet pirmomis dienomis po ekspedicijos šiek tiek kitaip pradėjau vertinti kiekvieną veiksmą. Kiekvieną dieną susirašydavome su komanda, kalbėjome, kaip keista atsikėlus nepamatyti vieniems kitų, ar dvi iš eilės naktis miegoti toje pačioje vietoje. Susitikę džiaugėmės vieni kitais, lyg būtume nesimatę metus. Neabejoju, kad su šitais žmonėmis dar susitiksiu ir šį mėnesį, neabejoju, kad norėsiu susitikti ir po 5, ir po 10 metų.